

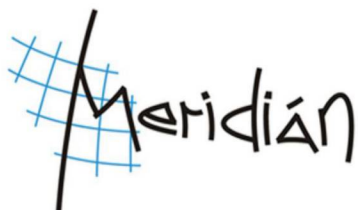
FÖLDRAJZI TANULMÁNYOK 2018

Szerkesztette:

Fazekas István, Kiss Emőke, Lázár István

DEBRECEN, 2018

A kötet megjelenését támogatta:

Meridián Táj- és
Környezetföldrajzi Alapítvány

Lektorok:

Csorba Péter
Kozma Gábor
Rózsa Péter
Teperics Károly

Borítóterv:

Lázár István

ISBN: 978-963-508-897-3

Felelős kiadó: MTA DTB Földtudományi Szakbizottság
4032 Debrecen, Thomas Mann u. 49.

TARTALOMJEGYZÉK

<u>Magyarország Nemzeti Atlaszának új kiadása</u> <i>Kocsis Károly, Nemerikényi Zsombor</i>	7
<u>A rendszerváltás szerepe a környezet állapotának változásában. Ami a Magyar Nemzeti Atlasz környezetvédelmi fejezetéből kimaradt</u> <i>Kerényi Attila, Fazekas István, Túri Zoltán</i>	13
<u>Az éghajlatváltozás aktuális globális és hazai fejleményei</u> <i>Mika János</i>	19
<u>A földrajz és a munkerőpiaci elvárások</u> <i>Homoki Erika</i>	25
<u>Földrajzi problémák – problémás földrajz. Dilemmák az új NAT földrajzképe kapcsán</u> <i>Pete József</i>	29
<u>Módszertani ötletek turizmusföldrajzi ismeretek tanításához két tanítási nyelvű szakgimnáziumi képzésben</u> <i>Kapusi János</i>	33
<u>A vízlábnyom használhatósága a földrajz oktatásban</u> <i>Kürti Livia</i>	37
<u>A fényszennyezés oktatási vonatkozásai a földrajz tantárgyban</u> <i>Apró Anna, Homoki Erika, Mika János, Sütő László</i>	41
<u>A Problémaalapú Tanulás alkalmazásának lehetőségei a hazai földrajzoktatásban</u> <i>M. Császár Zsuzsanna, Varjas János, Farsang Andrea</i>	45
<u>Szemcseméret hatása a lösz-paleotalaj sorozatok reflektancia méréseinek eredményeire</u> <i>Szeberényi József, Varga György</i>	49
<u>A paleogeomorfológiai helyzet jelentősége a paleotalajokban található felület alatti bevonatok stabil izotóp összetételének értelmezése során</u> <i>Barta Gabriella, Bradák Balázs, Novothny Ágnes, Markó András, Szeberényi József, Kiss Klaudia, Kovács József</i>	55
<u>A parterózió és kanyarulatfejlődés dinamikája a Hernád magyarországi szakaszán</u> <i>Blanka Viktória, Kiss Tímea</i>	59
<u>Felszínfejlődési rekonstrukciós vizsgálatok Eger környéki régészeti feltárások esetében</u> <i>Dobos Anna, Mester Zsolt</i>	63
<u>Szállítóközeg nélküli lejtős tömegmozgások térképezése a Bükkalja medencéiben</u> <i>Pecsmány Péter, Hegedűs András, Vágó János</i>	67
<u>Természetes kőzettestek minősítése a Bükk hegységben</u> <i>McIntosh Richard William, Encs Balázs</i>	71
<u>Felszínmozgásos folyamatok és partfal-rehabilitáció Paks-Dunakömlőd dunai magasparti szakaszán</u> <i>Balogh János, Viczián István, Kis Éva, Szeberényi József</i>	77
<u>A Duna holocén ártérfejlődése a budai Várhegy előterében</u> <i>Viczián István, Tóth Farkas Márton, Balogh János, Kis Éva, Koczó Fanni, Szabó Máté, Szalai Zoltán, Szeberényi József, Tóth Mária</i>	83
<u>A Duna csillaghegyi és római parti szakaszának felszínfejlődése</u> <i>Viczián István, Szilas Gábor, Balogh János, Kis Éva, Szabó Máté, Szalai Zoltán, Szeberényi József, Tóth Mária</i>	87
<u>Őskörnyezet – változások vizsgálata löszös üledékekkel fedett ártéri területeken</u> <i>Kis Éva, Lóczy Dénes, Schweitzer Ferenc, Szeberényi József, Viczián István, Balogh János</i>	91
<u>Reflektancia mérésekből származtatott színindexek alkalmazása a basaharci feltárás szelvényein</u> <i>Szeberényi József, Barta Gabriella, Bradák Balázs, Csonka Diána, Horváth Erzsébet, Novothny Ágnes, Végh Tamás</i> .	95
<u>A földrajzi környezetben bekövetkezett változások vizsgálata település menti elkerülő útpítkezések térségeiben</u> <i>Kis Éva, Lóczy Dénes, Schweitzer Ferenc, Viczián István, Szeberényi József, Balogh János</i>	101

<u>Geomorfológiai és egyéb szempontú vizsgálatok a bodai radioaktív hulladéklerakó felszíni telephelyének kijelöléséhez</u>	
<i>Szeberényi József, Madarász Balázs, Balogh János, Viczián István, Kis Éva, Agárdi Norbert, Koczó Fanni.....</i>	<i>109</i>
<u>A kivándorlás, mint életstratégia – gazdasági vonatkozások</u>	
<i>Siskáné Szilasi Beáta, Halász Levente.....</i>	<i>113</i>
<u>Német gazdasági szereplők Magyarország tér-képén</u>	
<i>J. Stefán Klára.....</i>	<i>117</i>
<u>Területi egyenlőtlenségek okai és összetevői az iskolarendszerű szakképzésben</u>	
<i>Velkey Gábor Dániel.....</i>	<i>123</i>
<u>Középvárosi ingatlanpiacok térszerkezeti átalakulása az ezred-fordulót követően</u>	
<i>Nagy Gábor.....</i>	<i>127</i>
<u>Digitális nyomok a regionális és települési térszerkezeti vizsgálatokban</u>	
<i>Jakobi Ákos.....</i>	<i>133</i>
<u>Az elektronikus (kis)kereskedelem területi különbségei az Európai Unióban</u>	
<i>Tömöri Mihály.....</i>	<i>137</i>
<u>Települési hulladékok mennyiségi megoszlása az EU térségben a társadalmi-gazdasági mutatók összefüggésében</u>	
<i>Hegedűs András, Siskáné Szilasi Beáta, Fajtli József.....</i>	<i>141</i>
<u>Megújuló energia alapú kiserőművek aránya a magyar településállomány villamosenergia-ellátásában</u>	
<i>Kulcsár Balázs.....</i>	<i>143</i>
<u>Hibrid távfűtés rendszer létrehozásának vizsgálata térinformatikai támogatással</u>	
<i>Csontos Csaba, Soha Tamás, Munkácsy Béla, Horváth Gábor, Harmat Ádám, Horváth Gergely, Csüllög Gábor, Szabó Mária.....</i>	<i>147</i>
<u>A fűtési energiafelhasználás modellezése egy Borsod-Abaúj-Zemplén megyei mintaterületen</u>	
<i>Horváth Gábor, Munkácsy Béla, Soha Tamás, Csontos Csaba, Harmat Ádám, Horváth Gergely, Csüllög Gábor, Szabó Mária.....</i>	<i>153</i>
<u>Az erdészeti biomassza fenntarthatósági kérdései Borsod-Abaúj-Zemplén megyében</u>	
<i>Harmat Ádám, Munkácsy Béla, Soha Tamás, Csontos Csaba, Horváth Gergely, Csüllög Gábor, Szabó Mária.....</i>	<i>157</i>
<u>A felszín közeli szélmező energetikai jellemzői Kárpátalján</u>	
<i>Hadnagy István, Tar Károly.....</i>	<i>161</i>
<u>A biogáz termelés globális helyzete</u>	
<i>Szabó György, Salánki Annabella, Fazekas István, Kozma Gábor, Teperics Károly, Szilágyiné Czimre Klára.....</i>	<i>167</i>
<u>Klímastratégiák Magyarországon</u>	
<i>Kiss Emőke, Fazekas István, Szabó György, Kozma Gábor, Teperics Károly, Szilágyiné Czimre Klára.....</i>	<i>173</i>
<u>Az energiatudatosság témájának megjelenése a földrajz érettségi vizsgán</u>	
<i>Ütőné Visi Judit.....</i>	<i>179</i>
<u>A szennyvízcsatorna hálózat kiépítését követő talajvízminőség változások értékelése</u>	
<i>Mester Tamás, Balla Dániel, Szabó György.....</i>	<i>183</i>
<u>Tartós szennyvíziszap kihelyezés hatása a talaj szénforgalmára</u>	
<i>Csányi Katalin, Pálffy Benjámin, Ladányi Zsuzsanna, Barta Károly, Farsang Andrea.....</i>	<i>187</i>
<u>Ismétlődő nemzetközi vándorlások és a többszörös szelekció</u>	
<i>Illés Sándor.....</i>	<i>191</i>
<u>Menekültek migrációjának néhány földrajzi vonatkozása Európában</u>	
<i>Farkas Marcell.....</i>	<i>195</i>
<u>Az egészségügyi szakemberek nemzetközi vándorlásának lehetséges magyarázatai</u>	
<i>Fabula Szabolcs, Boros Lajos, Pál Viktor.....</i>	<i>199</i>
<u>A magyarországi egészségügyi szakemberek migrációjának médiareprezentációja</u>	
<i>Pál Viktor, Ilcsikné Makra Zsófia, Lados Gábor, Boros Lajos1, Uzzoli Annamária.....</i>	<i>203</i>

<u>Az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés területi egyenlőtlenségei – Békés megyei esettanulmány tapasztalatai</u> <i>Beke Szilvia, Uzzoli Annamária, Bán Attila, Pál Viktor, Vitrai József</i>	207
<u>A foglalkoztatottság jellegzetességei Magyarország településein</u> <i>Alpek B. Levente, Tésits Róbert</i>	211
<u>„Amiről nem beszélünk” – Emlékezetpolitika és etnikai törésvonalak Vukováron</u> <i>Balázs Dániel</i>	217
<u>A görög katolikus népesség térbelisége Magyarországon 1910-2011 között</u> <i>Bajmócy Péter</i>	223
<u>Évszázadok közigazgatás földrajzi változásai Segesváron és térségében</u> <i>Elekes Tibor</i>	227
<u>Közép-Európai tájpolitikák</u> <i>Filepné Kovács Krisztina, Paloma De Linares, Iváncsics Vera, Anita Kukulska, Magdalena Wilkoszmacarczyk, Kararzna Cegiella, Marta Szylar, Tomasz Noszczyk, Valánszki István</i>	231
<u>Természetföldrajzi kistájak határának és nevének módosítási lehetőségei komplex tájökölógiai szemlélet segítségével Délkelet-Magyarországon</u> <i>Deák József Áron</i>	235
<u>Antropogén bolygatottság a Bükk-vidéken</u> <i>Sütő László, Balogh Szabolcs, Rózsa Péter</i>	239
<u>A hagyományos szőlőtermesztés terménydiverzifikációjának tájökölógiai vonatkozásai</u> <i>Lóczy Dénes, Dezső József</i>	243
<u>Kulturális ökoszisztéma szolgáltatások közösségi térképezése a Váci járásban</u> <i>Valánszki István, Jombach Sándor, Filepné Kovács Krisztina</i>	247
<u>Képes-e egy nemzeti park a regionális fejlődést előmozdítani? - Az Aggteleki Nemzeti Park speciális esete</u> <i>Telbisz Tamás, Mari László, Gruber Péter, Kőszegi Margit, Bottlik Zsolt, Standovár Tibor</i>	251
<u>Víznyomjelzéses vizsgálatok a Haragistya – Szilice – Borzova karszterületen, valamint a Baradla-Domica-barlangrendszer területén</u> <i>Gruber Péter, Balázs Ilma, Serfőző Antal, Gaál Lajos</i>	255
<u>Szabályozások hatására megváltozó medermintázat az Alsó-Tiszán: El fognak tűnni az övzátonyok?</u> <i>Kiss Tímea, Horváth Roland, Fiala Károly</i>	259
<u>A gyalogakác (Amorpha fruticosa) szerepe a hullámtéri növényzetsűrűség növekedésében és hatása a hullámtér vízvezető-képességére</u> <i>Nagy Judit, Kiss Tímea, Fehérvári István</i>	263
<u>Aszály- és vegetációs index értékelés Duna-Tisza közti erdőknél 2000-től napjainkig</u> <i>Kovács Ferenc, Gulácsi András</i>	267
<u>Talajklíma vizsgálatok Debrecen környezetében 2015-2017 közötti adatsorokon</u> <i>Kovács Tamás, Buday Tamás, Lázár István, Csákberényi-Nagy Gergely, Novák Tibor</i>	271
<u>A természeti és kultúrtörténeti egyedi tájértékek szerepének vizsgálata a fejlesztési tervekben, egy bükkaljai település példája alapján</u> <i>Dobos Anna</i>	275
<u>Statisztikailag város – Városiaság a várossá nyilvánítások tükrében</u> <i>Karsai Viola, Trócsányi András</i>	279
<u>Differenciálódás, elzártság, fejlesztési kérdések külterületi lakott helyeken – Esettanulmányok a Mezőföldről</u> <i>Masinka Kitti</i>	285
<u>A perforálódó települések társadalmi helyzete a Baranyai-Hegyhát területén – Egy kutatás előzetes eredményeiről</u> <i>Máté Éva</i>	289
<u>Tér-érték vizsgálatok a települési térben</u> <i>Nagné Molnár Melinda</i>	295

<u>Nagyvárosok területi növekedésével kapcsolatos fogalmak értelmezése és bemutatása Veszprém példáján</u> <i>Ivancsics Vera, Filepné Kovács Krisztina</i>	299
<u>A Mohácsi-terasz középkori településhálózatának vizsgálata</u> <i>Gyenyise Péter</i>	305
<u>Felszínhőmérséklet térképezése Debrecenben</u> <i>Jombach Sándor, Valánszki István, Filepné Kovács Krisztina, Li Huawei, M. Szilágyi Kinga</i>	309
<u>Kék és zöld infrastruktúra növekvő jelentősége városi környezetben Szeged példáján</u> <i>Ladányi Zsuzsanna, Blanka Viktória, Gulyás Ágnes, Kiss Márton, Sipos György, Mezősi Gábor</i>	313
<u>Változások a város-vidék dichotómia karakterében</u> <i>Dancsokné Fóris Edina, Filepné Kovács Krisztina</i>	317
<u>A „területfejlesztés geoökonómiája” – Néhány gondolat a területfejlesztés geopolitikai-geoökonómiai vonatkozásairól</u> <i>Tőkés Tibor</i>	321
<u>A hazai önkormányzatok településmarketing tevékenységét elősegítő információs eszközök vizsgálata</u> <i>Kovács Viktória Kinga</i>	325
<u>A rövid ellátási és élelmiszerláncok társadalomföldrajzi vizsgálata</u> <i>Németh Mercédesz, Kovács Viktória Kinga, Patkós Csaba, Ruszkai Csaba, Tóth Antal</i>	329
<u>Duna-menti regionális identitás, kooperáció és fejlesztési lehetőségek a rejtett (szellemi) kulturális tőke segítségével</u> <i>Orbán Annamária</i>	333
<u>Kulturális attitűdvizsgálat a Dél-Dunántúlon – A kastélyhasznosítás lokális hatásai</u> <i>Péterfi Judit</i>	337
<u>Hidak az Ipoly mentén</u> <i>Sallay Ágnes, Mikházi Zsuzsanna, Máté Klaudia, Szabó Zita</i>	341
<u>A zöld és kék mikrohálózatok szerepe a dél-alföldi települések élhetőségében Szentes és Szeged példáján</u> <i>Korom Annamária, Hornyák Sándor János, Korom Pál Ferenc</i>	345
<u>Az Országos Pályaépítési Program térbelisége</u> <i>Kozma Gábor</i>	349
<u>A nemzetközi szállodaláncok terjeszkedési aktivitása a Visegrádi Együttműködés államainak fővárosaiban 2004-től napjainkig</u> <i>Kátay Ákos</i>	355
<u>A Nagy Mecsetek (Grand Mosques) kora</u> <i>Papp-Váry Árpád</i>	359
<u>A hazai turisztikai desztinációk tipizálása klaszteranalízis segítségével</u> <i>Aubert Antal, Alpek Balázs Levente, Pálfi Andrea</i>	361
<u>Közösségi és a kereskedelmi szállásadás viszonya Magyarország nagy tavainál</u> <i>Dudás Gábor, Kovalcsik Tamás, Boros Lajos, Vida György</i>	365
<u>Tudatos turizmus, fenntartható turizmus Tokaj-Hegyalján</u> <i>Drotár Nikolett</i>	369
<u>Tanösvények webes geovizualizációja az Upponyi-hegység területén</u> <i>Balla Dániel, Szabó Zsuzsanna, Molnár Dávid</i>	373
<u>Nekézseny túraútvonal hálózatának kialakítása az ökoturizmus elősegítése érdekében</u> <i>Szabó Zsuzsanna, Balla Dániel</i>	377
<u>Debrecen városfejlesztésének csomóponti elemei</u> <i>Kozma Gábor</i>	381

AZ EGÉSZSÉGÜGYI SZAKEMBEREK NEMZETKÖZI VÁNDORLÁSÁNAK LEHETSÉGES MAGYARÁZATAI

FABULA SZABOLCS, BOROS LAJOS, PÁL VIKTOR

Szegedi Tudományegyetem, Földrajzi és Földtudományi, Intézet, Gazdaság-és Társadalomföldrajz Tanszék

Abstract

The migration of health care professionals is one of the most discussed topics within the scientific literature on international migration. The results of researches often depend on the level of analysis and the focus of the approaches. Thus, it is important to gain information on the various theories of migration – this makes possible to reveal their potentials and constraints. To this end, we conducted content analysis on the international literature focusing on the migration of health care professionals. According to our results, micro, meso and macro level approaches can be defined. There are differences between them regarding the factors taken into account and the social and spatial level of analysis.

Kulcsszavak: *orvosmigráció, brain drain, migráció, elmélet*

1. Bevezetés

Világszerte széles érdeklődés kíséri a magasan képzett szakemberek migrációját, így az egészségügyi dolgozók vándorlása is sokszor tárgyalt témája a közbeszédnek, illetve a tudományos diskurzusoknak. Az elmúlt évtizedekben számos elmélet és modell született a migrációt kiváltó és befolyásoló tényezőkről általában és speciálisan az egészségügyi szakemberek vándorlásáról. Az egyes elméletek megalkotói újabb és újabb nézőpontokkal gazdagították az említett mobilitási folyamatok vizsgálatát és az azokról kialakult tudáskészletet, mindazonáltal időről-időre érdemes elvégezni a magyarázatok felülvizsgálatát, hogy azok aktualitását, magyarázó erejét feltárjuk. Mindezek alapján tanulmányunk célja, hogy áttekintse az egészségügyi szakemberek vándorlásával kapcsolatos szakirodalmat, csoportosítva a megközelítéseket, értelmezéseket. E cél érdekében tartalomelemzés alá vontuk a témában született tudományos publikációkat.

2. Anyag és módszer

Kutatásunkban a 2000 után megjelent és az egészségügyi dolgozók vándorlásáról szóló nemzetközi szakfolyóirat-közleményeket vizsgálunk az alkalmazott elméleti háttér és megközelítés szempontjából. Az elemzés alapját a nemzetközi folyóirat-indexelő adatbázisokban (pl. Scopus, Web of Science) végzett kulcsszavas keresés adta, amely során összegyűjtöttük a témában született írásokat. Ezt követően a cikkek irodalomjegyzéke alapján bővítettük a tanulmányok körét, bevonva azokat az írásokat, amelyekre hivatkoztak az első lépésben összegyűjtött írások. Ezt követően kvalitatív tartalomelemzés alá vontuk a tanulmányokat, hogy választ kapjunk kutatási kérdéseinkre; milyen elméletek születtek eddig a munkavállalási célú vándormozgalom létrejöttéről és fennmaradásáról? Milyen földrajz-centrikus, vagyis a teret és egyéb földrajzi alapkategóriákat előtérbe helyező, magyarázatok léteznek a migrációhoz kapcsolódóan?

3. Eredmények

Elemzésünk alapján az egészségügyi dolgozók migrációját magyarázó elméletek csoportosíthatók az elemzés szintje alapján, így megkülönböztethetünk mikro-, mezo- és makroszintű elméleteket (Hagen-Zanker 2008).

A mikroszintű elméletek alapján a migráció fő oka az egyén elvárásai, szándékai (pl. jobb megélhetés biztosítása). Ide tartozik többek közt Lee (1966) elmélete a vonzó és taszító tényezőkről: a potenciális küldő és fogadó területek pozitív és negatív tulajdonságai befolyásolják a potenciális vándorlókat a vándorlási vagy maradási döntés meghozásában. Emellett vannak „köztes” (pl. szakpolitikák) és egyéni befolyásoló tényezők (pl. hogyan érzékeli az illető az egyes külső tényezőket) is. Szintén ebbe a csoportba tartozik a migráció neoklasszikus mikroszintű elmélete, amely a migrációt egy egyéni befektetésnek tekinti a humán tőkébe, az emberi produktivitás fejlesztésébe. Az egyének racionális döntéseket hoznak, mérlegelve az esetleges vándorlás várható hasznát és költségeit.

A szintén a mikroszintre fókuszáló behaviorista modellre is számos példát találhatunk a szakirodalomban, így például Wolpert (1965) kutatásait. Ezek szerint a migráció az egyén tudatos döntésének eredménye, de ez a döntés nem tisztán racionális, mint a mikroszintű neoklasszikus elmélet szerint. Az egyén ismeretei a világról (pl. a tervezett vándorlási célterületről) szubjektívek és korlátozottak, saját cselekvési terét és motivációit pedig egyéni jellemzői (pl. életkor) és a környezet is befolyásolja (pl. társadalmi normák). A társadalmi rendszerek elmélete szerint a migránsok a hatalmi viszonyok és státuszbeli különbségek globális rendszerében mozognak. Magasabb társadalmi státuszra törekedve elvándorolnak egy másik országba, de ha a célország jobb besorolású a globális presztízs-ranglétrán, mint ahonnan érkeznek, akkor ott az ő társadalmi státuszuk sem lesz magas.

A mezoszintű elméletekben a kollektívák, társadalmi kapcsolatok szerepe az igazán lényeges (pl. társadalmi tőke, rokon kapcsolatok). Jellemző irányzat ezek között a Bourdieu-féle társadalmi tőke elméletét hasznosító megközelítések: a kapcsolatok megléte, a társadalmi tőke segíti a vándorlókat. Az ide kapcsolódó intézményi elméletekben a migránsok hálózata az intézményesülés révén önmagukat fenntartó képződményekké válnak. A hálózat elmélet alapján a pionír-

időszak után az újabb bevándorlóknak már kevesebb nehézséggel kell szembenéznük, mivel az első bevándorlóktól nagyon sok információhoz juthatnak.

A kumulatív okság elmélet szerint a múltban lezajlott migráció megváltoztatta a körülményeket, amelyek között a jelenben megszületnek a migrációs döntések, a jelenben zajló migráció pedig a jövőbeli potenciális migránsok döntéseit fogja befolyásolni. Eközben a migráció egyre inkább a társadalom életének részévé válik, és egyre többen válnak közvetlen vagy közvetlenül érintetté benne.

Ide tartozik az új gazdaságtani megközelítés is, amely feltételezi, hogy a migrációs döntéseket a háztartás-tagok közösen hozzák meg, az egész család vagy háztartás érdekében, és ha nem is mindannyian vándorolnak el, azok, akik végül elvándorolnak, a többiek érdekében és a többiek által is támogatva teszik ezt.

A makroszintű megközelítések a nagyobb léptékű összefüggésekre fókuszálnak, például a gazdasági fejlettségre, az országok és nagyrégiók közötti jövedelmi különbségekre. Így a neoklasszikus makro-szintű elmélet szerint a migrációt a munkaerőkereslet és -kínálat területi különbségei váltják ki (akár város-vidék, akár nemzetközi viszonylatban), és tökéletes piacokat feltételezve a vándorlás elméletileg addig tart, míg létre nem jön az egyensúly ebben a viszonylatban.

A migráció mint rendszer megközelítésre jelent példát Mabogunje (1970) elmélete, amely főként a vidék-város migrációs folyamatot magyarázza. Az egyénekre mindkét oldalról különféle tényezők hatnak a döntéshozás során. A vidék-alrendszer az elvándorlást szabályozza (pl. társadalmi normák, családi kapcsolatok), a város-alrendszer pedig az odavándorlást (pl. munkaerő-közvetítők és egyéb szereplőkön keresztül). A visszajelzések eljutnak a potenciális migránsokhoz, és a különböző „háttér-tényezők” is hatással vannak a folyamatra (pl. kormányzati politikák, gazdasági helyzet).

A kettős (duális) munkaerőpiac elmélet alapján a munkaerőpiacot kettősség jellemzi: egy jól képzett réteget foglalkoztató, nagy fizetéseket kínáló elsődleges szegmensből, és egy jobbra kevésbé képzett munkavállalókat alacsonyabb bérekért alkalmazó másodlagos szegmensből áll. A bérek növekedésével a másodlagos szegmensben is drágábbá válik a foglalkoztatás, miközben az adott ország állampolgárai egyre kevésbé hajlandók ebben a szegmensben munkát vállalni, annak alacsonyabb presztízse miatt. Emiatt megjelenik a kereslet a bevándorló munkaerő iránt.

A Wallersteinig visszavezethető világregndszer-elmélet a világgazdaság strukturális sajátosságaira, a kapitalizmus terjeszkedésére és a korábbi gyarmati politikákra vezeti vissza a migrációt. A különböző erőforrások (pl. munkaerő) a perifériákról a centrumtérsegek felé áramlanak. Végezetül a makroszinten értelmezi a migrációt a migrációs átmenet elmélet is. Zelinsky (1971) modellje szerint a migráció egy általános fejlődési-modernizációs folyamat velejárója. A vándorlás mértéke és térbeli mintázatai tehát összefüggésben állnak a gazdasági fejlődés szakaszaival (pl. ipari fejlődés) és demográfiai mutatókkal (pl. születési és halálozási ráták változásai).

A magyarázatok fókuszálva alapján megkülönböztethetjük a migráció megindulását, illetve annak fennmaradását magyarázó elméleteket – így a fentebb bemutatott elméletek elhelyezhetők e kategóriákon belül is. Az első csoportra jelent példát Lee (1966) elmélete a vonzó és taszító tényezőkről. De hasonló a megközelítése a migráció neoklasszikus mikroszintű elméletének, amelyre példát jelent Antwi és Phillips (2011) elemzése, amelyben azt vizsgálják, hogy a kormányzati szektorban végrehajtott béremelésnek van-e érzékelhető hatása az egészségügyi szakembereknek az adott országban (jelen esetben Ghána) való megtartására.

A társadalmi rendszerek elméletét használták Blythe és munkatársai (2009), akik azokat a siker- és kudarc-tényezőket vizsgálják, amelyek megalapozzák vagy éppen megnehezítik, hogy egy külföldön képzett ápoló a vándorlási célországában ismét az egészségügyi pályán helyezkedjen el. A neoklasszikus makro-szintű elmélet megközelítését példázza Carvalho és munkatársai kutatása (2012), amiben a gazdasági fejlettség és a szemesz szakorvosok térbeli eloszlását vizsgálták Brazíliában – és arra jutottak, hogy a két mutató összefügg. A kettős munkaerőpiac elméletét is számos kutató alkalmazta vizsgálatai során. Közülük ehelyütt Adhikari (2010) elemzését emelnénk ki, amely többek közt az etikai és morális vonatkozásokra hívja fel figyelmet a migrációval kapcsolatban. Végezetül a migrációs átmenet elmélete is a migráció megindulására fókuszál. Erre példa Brown és Braun (2008) vizsgálata, amiben azt vizsgálták, hogy a három globális folyamat – idősödés, globalizáció és a nők migrációja – milyen hatással van az ápolók keresletére és kínálatára az Egyesült Államokban.

A migrációs folyamat fennmaradását magyarázza többek közt a társadalmi tőke elmélete. E magyarázatok szerint a társadalmi tőke elérhetősége és nagysága összefügg a migrációs hajlandósággal – mint azt Garip (2008) Thaiföldön végzett elemzése is igazolja. Az intézményi elmélet keretein belül igen gyakran az a fő kérdés, hogy milyen intézmények és hogyan tartják fenn az egészségügyi dolgozók migrációját. Így például Brush – Sochalski (2007) a fülöp-szigeteki „ápoló-export” történelmi és politikai hátterét vizsgálják, valamint, hogy az egyes szereplőknek, érdekcsoportoknak milyen hatása van erre.

A hálózatelméletet képviselő kutatások szerint a migráció akkor is fennmarad, ha a korábban azt kiváltó jövedelembéli vagy életszínvonalbéli különbségek eltűnnek, mivel a meglévő személyes kapcsolatok fenntartják azt (Faist 2000). A kumulatív okság elméletében (Fussel – Massey 2004) fontos szerepe van a hálózatoknak, amelyek hozzájárulnak a migráció fennmaradásához, erősödéshez – azaz kapcsolódik a társadalmi tőkét középpontba helyező vizsgálatokhoz. E modellt alkalmazták például a mexikói kivándorlás vizsgálatára is.

A migráció mint rendszer megközelítést alkalmazva Awofeso (2009) azokat a tényezőket vizsgálta meg, amelyek megnehezítik a munkaerő toborzását és megtartását ezekben a vidéki térségekben. A tanulmány szerint nem a kivándorlás az elsődleges oka a problémának, hanem az alulfinanszírozottság, a szakpolitika átgondolatlansága, a vidéki életkörülmények, a nem megfelelő egészségügyi képzés, a felszerelés elégtelensége és a vidéki szakemberek kiégetése, motivációvesztése.

A világregndszerek elmélete kiterjedt magyarázatrendszer, ami természetesen nem csupán a migrációval kapcsolatos kérdésekre vonatkozik, azonban számos kutató úgy véli, hogy a centrum-periféria viszonyok a meghatározók az egészségügyi migrációban. Ezt példázza Aiken et al. kutatása (2004) is. A vizsgálat szerint a fejlett országok azon törekvése, hogy ápolókat toborozzanak, jelentős problémákat okozhat a fejlődő országok egészségügyi rendszereiben és a globális egészségi helyzetben is.

4. Konklúzió

Tanulmányunkban áttekintettük a munkavállalási célú vándorlás lehetséges magyarázatainak sokféleségét, valamint a földrajzi szempontok jelentőségét az egészségügyi brain drain vizsgálatában. Eredményeink alapján kijelenthető, hogy nem született olyan átfogó elmélet, amely maradéktalanul magyarázná az egészségügyi dolgozók vándorlását. A különböző elméletek eltérnek az elemzés szintjében, vagy abban, hogy hogyan azonosítják a migrációt kiváltó okokat, illetve ezen belül a lehetséges okok milyen széles körét veszik figyelembe. Így a jövőben mindenképp érdemes további elemzéseket, csoportosításokat készíteni a magyarázattípusokról, hogy tisztában legyünk azok értelmezési kereteivel, korlátaival.

Köszönetnyilvánítás

A kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal finanszírozásával, „A magyar egészségügyi szakemberek migrációjának földrajzi vonatkozásai” c. projekt keretében valósul meg (pályázati azonosító: 124938).

5. Irodalomjegyzék

- Adhikari, R. (2010): The “dream-trap”: brokering, “study abroad” and nurse migration from Nepal to the UK. *European Bulletin for Himalayan Research*, 35-36(1), pp. 122-138.
- Aiken, L. H. – Buchan, J. – Sochalski, J. – Nichols, B. – Powell, M. (2004): Trends in International Nurse Migration. *Health Affairs*, 23(3), pp. 69-77.
- Antwi, J. – Phillips, D. (2011): Wages and health worker retention in Ghana. *Health, Nutrition and Population (HNP) Discussion Paper 69107*, Washington, D.C.: The World Bank.
- Awofeso, N. (2009): Improving health workforce recruitment and retention in rural and remote regions of Nigeria. *Rural and Remote Health*, 10:1319
- Blythe, J. – Baumann, A. – Rhéaume, A. – McIntosh, K. (2009): Nurse Migration to Canada Pathways and Pitfalls of Workforce Integration. *Journal of Transcultural Nursing*, 20(2), pp. 202-210.
- Brown, C. V. – Braun, K. L. (2008): Globalization, Women’s Migration, and the Long-Term-Care Workforce. *The Gerontologist*, 48(1), pp. 16-24.
- Brush, B. B. – Sochalski, J. (2007): International Nurse Migration: Lessons From the Philippines. *Policy, Politics & Nursing Practice*, 8(1), pp. 37-46.
- Carvalho, R.d.S. – Diniz, A.S. – Lacerda, F.M. – Mello, P.A.d.A. (2012): Gross Domestic Product (GDP) per capita and geographical distribution of ophthalmologists in Brazil. *Arquivos Brasileiros de Oftalmologia*, 75(6), pp. 407-411.
- Faist, T. (2000): *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford, Clarendon Press.
- Fussel, E. – Massey, D.S. (2004): The limits to cumulative causation: international migration from Mexican urban areas. *Demography*, 41(1), pp. 151-71.
- Garip, F. (2008): Social Capital and Migration: How do Similar Resources Lead to Divergent Outcomes? *Demography*, 45(3), pp. 591-617.
- Hagen-Zanker, J. (2008). *Why do people migrate? A review of the theoretical literature*. MPRA Paper No. 28197, Maastricht: Maastricht University.
- Lee, E.S. (1966): A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), pp. 47-57.
- Mabogunje, A.L. (1970): Systems Approach to a Theory of Rural-Urban Migration. *Geographical Analysis*, 2(1), pp. 1-18.
- Massey, D.S. – Arango, J. – Hugo, G. – Kouaouci, A. – Pellegrino, A. – Taylor, J.E. (1993): *Theories of International Migration: A Review and Appraisal*. *Population and Development Review*, 19(3), pp. 431-466.
- Wolpert, J. (1965): Behavioral aspects of the decision to migrate. *Papers in Regional Science*, 15(1), pp. 159-169.
- Zelinsky, W. (1971): The hypothesis of the mobility transition. *Geographical Review*, 61, pp. 219-249.